

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ עֵקֶב תִּשְׁפִּי"ד

יודע כל פעול, לתקן עולם במלכות שד-י (חלק ב')
הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

כך לימדונו נביאים רבים: אומות העולם יחזרו בתשובה ויעבדו יחד עם עם ישראל את בורא עולם, שבוחר בעמו ישראל באהבה, נתן לו את ארץ ישראל ולימד את מייסד מדינת היהודים הראשונה - דוד המלך, שמרצה הרוחני של ארצו היא ירושלים והמקדש. והכל יצטרף לקיבוץ הגלויות ופריחת ארץ ישראל.

בשבוע שעבר צייטנו שתי נבואות של הנביא ישעיהו, אחת מימי עזייתו והשנייה מימי חזקיהו. נביא עתה נבואה נוספת מימי מנשה. נבואה שהייתה לשעה לימי יאשיהו ולדורות לעתיד לבוא, בע"ה בקרוב בימנו.

"וְאֲנִי מְעִשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בְּאֶה לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת כְּבוֹדִי... וְהִבִּיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם מִכָּל הַגּוֹיִם מִנְּחָה לִיקָוֶךָ בְּסוּסִים וּבְרֶכֶב וּבַצְבָּיִם וּבַפָּרָדִים וּבַכְּפָרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְקֹוֹק... וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שָׁבַת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְקֹוֹק" (סו, יח-כג, הפטרת ראש חודש).

פירש הרד"ק: "רצונו לומר כל בני אדם ואפילו שאר העמים". הרד"ק מחזק את דבריו מהפסוק הנאמר שלש פעמים בכל יום ב"אשרי": "תהלת יְקֹוֹק יִדְבָּר פִּי וַיְכַרְזֵּנִי כָּל בָּשָׂר שֶׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" (תהלים קמה, כא), שם גם רש"י מפרש: "וגם כל בשר יברך את שם קדשו לעולם ועד", על אומות העולם. הנביא ישעיהו מודיע באומץ רב, למלכי אשור הגאוותנים, שחשבו שהם אלים, הגלו את עשרת השבטים ושלטו שלטון ללא מצרים בממלכת יהודה, שסוף הסיפור הוא הכרה של כל הגויים במלכות שד-י ובחובתם הרוחנית להחזיר את עם ישראל לארצו ולהשתתף עמם בעבודת השם יתברך.

נחזור בזמן לימי שלמה המלך, בנו של דוד בונה ירושלים, שבנה את המקדש, ושמבין בדיוק כך את הגאולה ומתפלל בנבואה: "וְנָס אֶל הַנְּקָרָי אֲשֶׁר לֹא מַעֲמָד יִשְׂרָאֵל הוּא וְכָא מְאָרְצָא רְחוּקָה לְמַעַן שְׁמָךְ: כִּי יִשְׁמַעְנוּ אֶת שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה וְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה וְכָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה: אֲתָה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׁבַתְךָ וְעֵשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּקָרָי לְמַעַן יִדְעוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֶךָ לִירְאָה אֲתָךְ כַּעֲמָד יִשְׂרָאֵל וְלִדְעַת כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי" (מלכים א' ח, מא-מג).

זמן לא רב לפני חורבן בית ראשון, מנבא הנביא צפניה ומצטרף לקודמיו: "בַּעֲצַת הַיְיָ אֲבִיָּה אֲתָכֶם וּבַעֲצַת קַבְצֵי אֲתָכֶם כִּי אֲתֹן אֲתָכֶם לְשֵׁם וְלִתְהַלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׂוֹבֵי אֶת שְׁבוֹתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְקֹוֹק" (ג, כ). הביטוי לְעֵינֵיכֶם כולל גם את עיני אומות העולם המביטים בהשתאות ובהערצה על מדינת היהודים.

כך גם נביאי התקופה הפרסית שחזו את בנין בית שני: "כֹּה אָמַר יְקֹוֹק צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיִשְׁבִּי עִירִים רְבוֹת: וְהִלְכוּ יִשְׁבֵּי אַחַת אֶל אַחַת לֵאמֹר נִלְכָה הַלְוִי לְחַלוֹת אֶת פְּנֵי יְקֹוֹק וּלְבַקֵּשׁ אֶת יְקֹוֹק צְבָאוֹת אֲלֵכֶם גַּם אָנֹכִי: וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עַצְמוּנִים לְבַקֵּשׁ אֶת יְקֹוֹק צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלוֹת אֶת פְּנֵי יְקֹוֹק: כֹּה אָמַר יְקֹוֹק צְבָאוֹת בְּיָמֵם הַהֵמָּה אֲשֶׁר יִחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מִכָּל לְשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם וְהִחְזִיקוּ בַּכֶּנֶף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נִלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם" (זכריה ח, כ-כג).

אומנם לימדונו הנביאים כי יהיו עמים שלא יבחרו בדרך זו, וסופם יהיה רע ומר. נצטט בקיצור מנבואת יחזקאל, שחי בזמן חורבן בית ראשון: "מִיָּמִים רַבִּים תִּפְקַד בְּאֶחְרֵית הַשָּׁנִים תְּבוֹא אֶל אֶרֶץ מְשׁוֹכְכֹת מִחֶרֶב מִקְבָּצַת מֵעַמִּים רַבִּים עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה לְחֶרֶבָה תָּמִיד... וְעָלִיתָ פְּשָׁאָה... וְנִשְׁפָּטְתִי אֹתוֹ בְּדָרְךָ וּבְדָם וְנִגְשַׁם שׁוֹטֵף וְאֲבָנֵי אֲלֻגְבִּישׁ אֵשׁ וְנִפְרִית אֲמַטִּיר עָלָיו וְעַל אֲנַפְיוֹ וְעַל עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר אֹתוֹ: וְהִתְגַּדְלִיתִי וְהִתְקַדְשִׁיתִי וְנִוְדַעְתִּי לְעֵינֵי גוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְקֹוֹק... עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל אֲתָה וְכָל אֲנַפִּיךָ וְעַמִּים אֲשֶׁר אֲתָךְ" (מתוך פרקים לח-לט).

הנביא זכריה, שניבא בתחילת תקופת בית שני, הוסיף לנו מידע מה יקרה לעמים שלא יעזרו לעם ישראל בזמן גאולתם: "וְזֹאת תִּהְיֶה הַמְּגַפָּה אֲשֶׁר יִגָּף יְקֹוֹק אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר צָבָאוּ עַל יְרוּשָׁלַם... וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מְשַׁפְּחוֹת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמַלְךָ יְקֹוֹק צְבָאוֹת וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַנְּשָׂס... עֲלֵיהֶם תִּהְיֶה הַמְּגַפָּה אֲשֶׁר יִגָּף יְקֹוֹק אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶוּ לְחַג אֶת חַג הַסְּפֹת" (יד, יב-יח).

בימי מלחמת העולם השנייה, הנאצים הארורים לא הסתפקו רק בחורבן יהדות אירופה, הם רצו להשמיד גם את שארית הפליטה שהייתה בארץ ישראל. רומל ויחידותיו ניסו לאגף דרך צפון אפריקה, יחידות אחרות ניסו לאגף דרך איראן-פרס והתקרבו מאוד לארץ הקודש. הקב"ה, בחסדו, הפיל אותם בחרב בנות הברית (כמו שהבטיח הרב הראשי אז, הגר"מ הרצוג). גם בימים אלה מדינות ציר הרשע: סין, צפון קוריאה, רוסיה, איראן ותורכיה וכוחות הפרוקסי שלהם, שפרצופם האמיתי התגלה לעיני כל בשמחת תורה האחרונה, פתחו במתקפה אכזרית וספלה על מדינת היהודים והוציאו עצמם מכלל האנושות. בע"ה סופם יהיה כסופם של הנאצים ימ"ש ובני בריתם.

עם ישראל ומדינת ישראל לא ינוחו ולא ישקטו עד שידע כל פעול מי מביא אור לעולם, המקים חברה המבוססת על "צדקה ומשפט", שתרבה אור בעולם ותאיר אותו באור יקרות, אור לגויים.

נתפלל להמשך הצלחת חיילי צה"ל וכל כוחות הביטחון, רפואה שלמה לפצועים, נחמה למשפחות השכולות ולהחזרת כל החטופים במהרה.

[\(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב\)](#)

לְעֵי לֹוִי זְשִׁמַת

לעיני הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ"ב בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וּבְנֵי אֶסְתֵר שֶׁמֶשׁ י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וּחִיהַ לֵאחֶ אֲבֵרָמֹן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' שמואל וּבְנֵי רִבְקָה בְּרַנְדֵּמָן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב אשר וּבְנֵי סוּזַן וּסְרַטִיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
הרב אליהו וּבְנֵי מַלְכָה טוֹיִבֶע כְּרַמֵּל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	הרב אברהם וּמֵרַת גִּיטָה קֵלִיין י"ח באייר / ד' באב	מר יצחק וּבְנֵי נַעֲמִי טְרַשְׁנַסְקִי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	הרב יוסף מֵרַדְכִי שֶׁמַּחַה שְׁטֵרן נלבי"ע כ"א באדר א' תשע"ד	הרב אשר וּבְנֵי אֶלּוּל תִּשְׁרִי (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)
גב' ג'וֹלִי קוֹשִׁיצְקִי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גב' מִירָה קוֹשִׁיצְקִי נלבי"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	מר זֵלִיג וּבְנֵי שָׂרָה וּנְגוּרֹבִסְקִי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	בלהה בת ישראל מֵרַמְרוֹשׁ א' מנחם אב תשפ"א	הרב ג'וֹלִי קוֹשִׁיצְקִי י"ט באדר ב' תשפ"ב
		מר אֵלִישֶׁע בֵּן רִבְקָה וּבְנֵי שׁוֹשַׁנָּה בַּת שָׂרָה	הרב נִפְתָּלִי צְבִי יְהוּדָה בֵּר אֵילָן מנחם אב תשפ"ד	

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.,

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

כותב וצובע על ידי טמפרטורה

בעונה זו אנשים רבים נופשים ונוסעים למקומות שונים. דרך העולם לקנות מתנות מהמקומות שהיו בהם. פעמים שישנה תחושה שאין חידוש בעולם אלא כדי ללמדנו דבר הלכה.

הציגו בפני מספר אביזרים שונים, עם מכנה משותף:

- מעין משחק שמשנה את צבעו לפי הטמפרטורה שלו. כך שכאשר הוא נמצא ביד המחממת אותו לזמן מה צבעו משתנה, וכן אם יכניסו אותו למקרר צבעו ישתנה לצבע אחר, וכן על זה הדרך.
- כוס המשנה את צבעה בהתאם לטמפרטורה – אם יכניסו לכוס קרח אזור המשקה יציג צבע אחד, שתיה קרה – צבע מעט שונה, שתיה חמה יגרום לצבע אחר, וכן על זה הדרך.
- כוס הנראית כהה, מיועדת לשתייה חמה, וכאשר מכניסים לכוס שתייה חמה רוב הכוס מתבהרת, וחלק מהכוס שומרת את צבעה הכהה, ובצבע זה נראה כיתוב מסוים.

בירושלמי (שבת פרק יב ד) רבי חייא שואל על כתב סתרים. כותבים בדיו בלתי נראה, וכאשר המכתב מגיע שופכים עליו חומר, והחומר נדבק רק במקומות בהם כתבו קודם. השאלה היא: הכתב כבר כתוב, אלא שאינו גלוי לעין. האם מותר לשפוך עליו את החומר? רבי יוחנן וריש לקיש עונים שמכיוון שמחדש חומר שלא היה קודם, יש בזה איסור "כותב" דאורייתא.

הפרי מגדים (סימן שמ ג) אומר שמכאן יש לאסור כתב סתרים בו כותבים בעזרת חומר שומני שאינו נראה לעין, וכאשר מחממים אותו מעט הוא נגלה.

אך הרב צבי פסח פרנק (הר צבי יורה דעה סימן רל) מעיר שלכאורה פשט דברי הירושלמי נגדו. הרי רבי יוחנן וריש לקיש מדגישים שאיסור הכתיבה במקרה זה אינו משום שהאות מתגלה, אלא מפני שמוסיף חומר חדש. מפשט לשונם נשמע שאילו הייתה דרך לגלות את הכיתוב ללא הוספת חומר לא היה בכך איסור.

הציץ אליעזר (חלק יד ל) אומר שאין בכך קושיה: רבי יוחנן וריש לקיש אומרים שהעושה כך חייב חטאת. הפרי מגדים אומר שיש כאן שני מרכיבים: גילוי כתב בצורת אות, והוספת החומר. כאשר קיים מרכיב אחד, גילוי צורת האותיות, יש בכך איסור דרבנן.

מכאן הציץ אליעזר נכנס לדיון על מד חום שמציג כיתוב בהתאם לטמפרטורה. לכאורה זהו מקרה מקביל למקרה של הפרי מגדים: החום מגלה את האותיות שכבר מוכנות במד החום¹, בדומה לאותיות שכבר מוכנות על הדף מראש. אם כך, לפי הרב פרנק הדבר יהיה מותר, ואילו לפי הפרי מגדים יש בכך איסור דרבנן. הציץ אליעזר חושש לדבריו.

אך הציץ אליעזר מציע סיבה אחרת להתיר. הכתב הזה אינו מיועד להתקיים. המטרה היא שבזמן שמודדים את החום האות תראה, ולאחר מכן האות תעלם. ברם, מהמשנה (שבת יב ב) עולה שכתובה באופן שאינו מתקיים אסורה מדרבנן, כך שלכאורה זה לא מועיל לנו למעשה. הציץ אליעזר מסביר שיש להתיר בהצטרף שני הדברים: הכתיבה אינה מייצרת משהו חדש, אלא רק מגלה את הכתב שכבר נמצא שם, וגילוי זה אינו מתקיים. נראה שאין כוונתו שיש כאן פעמיים דרבנן, אלא שיש קשר בין שני הדברים: הכתב נמצא במד החום עוד לפני שהתגלה לעינינו. האיסור הוא לגלות אותו. אך אם הגילוי הזה הוא זמני בלבד, קשה לראות שנעשה כאן דבר: לא הייתה יצירה של כתב, אלא רק גילוי, והגילוי התגלה לזמן קצר בלבד.

הציץ אליעזר מתלבט יותר על הסרת מד החום. הסרת מד החום תמחק את האות עד המדידה הבאה. כלומר, מדובר על מחיקה לטווח ארוך. ומטרת המחיקה היא לאפשר כתיבה חדשה בפעם הבאה. כך שיש כאן מוחק על מנת לכתוב, ממש בגדר המלאכה. הוא מסיק להתיר, בהצטרף שני דברים: א. זו לא ממש מחיקה, שהרי האות הייתה ועודנה, אלא שאינה גלויה לנו. ב. אין כאן מעשה של מחיקה. קשה לומר שהוצאת מד חום מהפה זהו 'מעשה' של מחיקה.

לכן למעשה הוא מתיר את השימוש במד החום. אך אומר שעדיף להשתמש במד חום אחר. ישנו מד חום אחר, שמראה צבע מסוים אם החום הוא מעל 37 מעלות (ובכחות שונה בהתאם לרמת החום). כאן אין כתיבה של אותיות, אך לכאורה עדיין יש בזה בעיה של צביעה! ואכן בשו"ת אבני ישפה (חלק ב סימן לט) הביא את דברי הרב אלישיב, שאסר ללכת עם משקפי שמש הנעשים כהים בשמש ומתבהרים בצל, מפני שיש בזה איסור צובע.

לעומתו, הרב פיינשטיין (אגרות משה ג מה) כתב שאין איסור להשתמש במשקפיים הללו, וזה לשונו: "לא נצבע כלום מדבא מראה הראשון בחזרה, וכן חוזר חלילה כמה פעמים". אך לכאורה ניסוח זה קשה: אם שינוי צבע המשקפיים אסור משום צובע, הרי שהאדם משנה את צבע המשקפיים שוב ושוב. מדוע צביעה חוזרת שכזו היא טעם להתיר את השימוש במשקפיים?

בשמירת שבת כהלכתה (פרק יח הערה ע) כתב שאין במשקפי השמש איסור צובע, זהו אינו שונה מאדם הישוב בשמש להשתזף. ברם דברי דורשים ביאור: אם אדם מתכוון לשנות את צבע עורו בעזרת השמש, מדוע אין בזה איסור צובע?

הציץ אליעזר (יד לא) מסביר: מלאכת צובע שהייתה במשכן היא הוספה של חומר חדש לצמר. הוא הדין לכל צביעה אחרת – נתינת חומר (צבע, גואש, או כל דבר אחר) הנותן צבע על גבי בסיס (צמר, נייר, קיר, וכו').

ניקח את האדם המשתזף. הוא אינו מוסיף חומר, אלא משפיע על רקמות הקיימות אצלו באופן שיכהו.

בדומה לכך, הוצאת המשקפיים הללו לשמש אינן מוסיפות חומר חדש, אלא האור משפיע על החומר שכבר נמצא במשקפיים.

נשוב לדברי הרב פיינשטיין: הוא אינו אומר שמותר בגלל שהצבע חוזר ומשתנה. הוא אומר שזה שהצבע חוזר פעם אחר פעם מהווה ראייה לכך שלא נצבע כאן דבר. כלומר, איסור צובע זו הוספת חומר חדש. אילו היה מתווסף כאן חומר חדש (או שהייתה כאן השפעה כימית קבועה) הדבר היה אסור. אך זה שהמשקפיים חוזרות לצבע הקודם מוכיח שלא עשו שינוי במשקפיים, ולפיכך לא תתכן בפעולה זו איסור צובע.

שימו לב שעמדנו כאן על הבדל יסודי בין צובע ובין כותב: היסוד של איסור כתיבה הוא יצירת מידע. לכן יתכן איסור (לכל הפחות מדרבנן) בגילוי אותיות, גם אם אין שינוי בחומרים המציגים את האות. לעומת זאת, צביעה, בהגדרתה, היא הוספת חומר המציג צבע.

אם כך, למעשה:

אין כל איסור להשתמש בדבר שמשנה את צבעו בהתאם לטמפרטורה או על ידי חשיפה לקרני השמש וכדו'. יש מקום להחמיר ולא להשתמש בחפצים המציגים כיתוב בהתאם לטמפרטורה וכדו', וגם בזה יש על מי לסמוך להתיר.

¹ חשוב לציין שהוא לא מדבר על מדחום שמציג אותיות דיגיטליות, אלא כזה שמציג בצורה כימית-מכנית.

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

מזבח הנחושת של שלמה

בתחילת ספר מלכים מתואר כיצד בנה שלמה את בית המקדש, וכיצד נבנו עמודי הנחושת יכון ובוועז, וכיצד נבנו הכיורים והמכונות שלהם, וכיצד נבנה הים של שלמה, והכל בפירוט רב. ונשאלת השאלה מדוע לא מתואר גם כיצד נבנה המזבח שעליו הקריבו את הקרבנות. והרי מטרת בניית המקדש היא כדי שיהיה בו מזבח שעליו מקריבים את הקרבנות!

המזבח מוזכר שם רק כבדרך אגב בתיאור תפילת שלמה "וישמעו כל בני ישראל את כל אשר עשה שלמה בונה בית המקדש... ויהי ככלות שְׁלֹמֹה לְהַתְּפַלֵּל... קָם מִלְּפָנָי מִזְבֵּחַ ד' מִפְרָעַע עַל בְּרָכָיו... (מלכים א ח, כב-נד), וכן מוזכר המזבח בקרבנות של חנוכת הבית "ביום ההוא קָדַשׁ הַמִּלְאָךְ אֶת תּוֹךְ הַחֹצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵּית ד' כִּי עָשָׂה שָׁם אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת הַלֶּבִי הַשְּׁלָמִים כִּי מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי ד' קָטָן מִהַכִּיל אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת הַלֶּבִי הַשְּׁלָמִים: (שם, סד). אולם גודלו של המזבח אינו מוזכר בספר מלכים.

תאור קצר של המזבח שבנה שלמה יש בספר דברי הימים (ב ד, א), "ויַעַשׂ מִזְבֵּחַ נְחֹשֶׁת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכוֹ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחְבוֹ וְעָשָׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ". אולם אין מפרטים שם את גודל קרנות המזבח ואת גודל היסוד ואת גודל הכבש המוביל למזבח, למרות שהקרנות והיסוד והכבש נצרכים להכשר המזבח (סוכה דף מט, א). ומאידך מתארים שם באופן מפורט יותר את העמודים ואת הים שבנה שלמה. והדבר תמוה, שהרי המזבח חשוב יותר מהעמודים ומהים שבנה שלמה?
תחילה יש לדון בשאלה מדוע נקרא המזבח של שלמה 'מזבח הנחושת'?

מזבח אבנים או מזבח נחושת

בתורה נאמר: "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנֶיךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכָל הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת שְׁמִי אֲבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתֶּיךָ: וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גְּזִית כִּי חֲרִיף הַנִּפְתָּ עָלֶיךָ וְתַחַלְלָהּ: (שמות יתרו כ, כא-כב). וחז"ל למדו שבתחילה בתקופת המשכן היה השימוש במזבח שבנה בצלאל שהיה חלול ועשוי מעצי שטים ומצופה בנחושת, ובעת החניות היו ממלאים את חללו באדמה. אך בעת שיבנה מקדש של קבע צריך לבנות בו מזבח של אבנים, ואין מדובר רק באפשרות של בחירה, אלא זו חובה, וכך מובא במכילתא דרשב"י: "מִזְבֵּחַ אֲבָנִים. יכול רשות? תלמוד לומר 'תִּבְנֶה'! ומה תלמוד לומר 'וְאִם'! מלמד שעתיד לפסוק ולחזור, וכן הוא אומר 'וְאִם יִהְיֶה הַלֵּב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְמַד שְׁעֵתִיד הַיּוֹבֵל לִפְסוֹק וּלְחֹזֵר".

כלומר, הלשון 'וְאִם' אינו מורה על דבר הנתון לבחירה, אלא מרמזת ש'מזבח האבנים' שיבנו בני ישראל עתיד להתבטל בעת החורבן ועתיד להיבנות מחדש מאבנים. לפי המכילתא ברור שגם בימי שלמה נבנה המזבח מאבנים, וכפי שהוא היה בנוי מאבנים גם בימי בית שני. מן הפאר שבנה שלמה את המקדש מתבקש שגם המזבח נבנה מאבנים. וכך משמע גם מתיאור בניית המקדש: "וְהַיְבִיתָ בְּהַבְנִיתוֹ אֲבָן שְׁלֹמֶה מִסָּע בְּנָה וּמִקְבוֹת וְהַגְרָזוֹן כָּל כְּלֵי בְרָזָל לֹא נִשְׁמַע בְּיַבִּיתָ בְּהַבְנִיתוֹ: ", ההקפדה שלא ישמע כלי ברזל בבית המקדש היא ברוח הדברים שנאמרו בתורה לגבי 'מִזְבֵּחַ אֲבָנִים': "כִּי חֲרִיף הַנִּפְתָּ עָלֶיךָ וְתַחַלְלָהּ", ואם כן מתבקש ששלמה בנה 'מִזְבֵּחַ אֲבָנִים'. אלא שקשה להבין מדוע נכתב "וַיַּעַשׂ מִזְבֵּחַ נְחֹשֶׁת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכוֹ...". ובענין זה נדון לקמן.

מזבח אבנים או מזבח נחושת

רש"י (מלכים א ח, סד) ביאר שמדובר במזבח אבנים בלבד והוא נקרא מזבח נחושת משום שהוא החליף את מזבח הנחושת שעשה בצלאל במשכן. אך הסבר זה קשה, שהרי לכאורה צריך היה לקרוא לו 'מזבח אבנים', כפי שהוא נקרא בתורה, ואנו יודעים מעצמנו שזהו המזבח שהחליף את המזבח הקודם. או לקרוא לו 'מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה' כפי שהוא נקרא כמה פעמים בספר דברי הימים.

רלב"ג וכן אברבנאל ביארו שמדובר היה במזבח אבנים ששלמה ציפה אותו בנחושת. אלא שצריך להבין מדוע ציפה אותו שלמה בנחושת, ומדוע בימי בית שני לא ציפו את המזבח בנחושת. בספר שלטי הגבורים לרבי אברהם הרופא (פרק כו) כתב שבימי שלמה היה עושר רב ולכן הוא ציפה את מזבח האבנים בנחושת, ואילו בימי בית שני לא היו עשירים ולכן לא ציפו את המזבח בנחושת? והוסיף וכתב שיתכן שעובי הצפוי היה כטפח או יותר מעט.

ובספר 'עזרת כהנים' (תחילת פ"ג מסכת מידות) הקשה על שיטתו, מדוע אם כן לא ציפו את המזבח בנחושת בעת שהעשירו בהמשך ימי בית שני, והוא העדיף לבאר כשיטת רש"י שמדובר היה במזבח אבנים בלבד שלא היה מצופה בנחושת. אמנם כאמור גם שיטה זו קשה, שהרי תמוה מאוד מדוע קראו לו 'מזבח נחושת' אם התורה קוראת לו 'מזבח אבנים'. ואדרבא, ראוי לקרוא לו כך כדי לציין שקיימו את ציווי התורה, והוא עשוי מאבנים בלבד.

ובכל אופן, לכל השיטות וההסברים הללו עדין קשה מדוע בספר מלכים מאריכים בתיאור פרטי העמודים ופרטי הים ולא מתארים בכלל את מבנה המזבח על חלקיו השונים, ולא את גודלו, והרי הוא עיקר בנין הבית. ולפיכך נראה לומר הסבר נוסף והוא קשור לפעולותיו של שלמה ביחס למזבח הנחושת שהיה במשכן שבגבעון, וכדלקמן.

התרעומת על שלמה

בספר מלכים מרומזת תרעומת על כך שהעם וגם שלמה היו מזבחים בבמות (מלכים א ג, ב-ד):

"רַק הָעָם מִזְבְּחִים בְּבָמוֹת כִּי לֹא נִבְנְהוּ בֵּית לַיהוָה ד' עַד הַיָּמִים הָהֵם: פ וַיֵּאָהֶב שְׁלֹמֹה אֶת ד' לְלַכֵּת בַּחֲקוֹת דָּוִד אָבִיו רַק בְּבָמוֹת

הוא מִזְבֵּחַ וּמִקְטֵרִי: וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעוֹנָה לְזָבַח שָׁם כִּי הָיָה הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֶלֶף עֹלֹת שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא:

מהמילה "רק" עולה נימה של ביקורת על העם ועל שלמה שהם מזבחים בבמות, ומצד שני הכתוב מלמד עליהם זכות שהרי לא נבנה עדין מקדש, וכן מבואר במשנה (זבחים יד, ו) שאחרי חורבן שילה הותרו הבמות. וצריך להבין מדוע מושמעת נימה של ביקורת. רד"ק ביאר שדויד החמיר על עצמו, והקריב רק בבמה אשר בגבעון ששם היה אהל מועד (שנקראת "הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה"), או בבמה שבסמוך לארון שבירושלים, שדויד החשיב גם אותה כבמת ציבור. אך לא בבמה פרטית שנקראת 'במה קטנה' ואפילו שהיתה מותרת אז. והסיבה לחומרה זו היא משום שריבוי הבמות עלול להביא לעבודה זרה "כי הוא משפט הגוים שבונים במה בכל הר וגבעה".

לימוד סגוריה על שלמה

חומרה זו של דויד היתה אחת מחומרות נוספות שהכתוב קורא להן כאן "חֲקוֹת דָּוִד". שלמה אהב ללכת בחומרות אביו אך לא בחומרה זו. ניתן ללמוד סגוריה על שלמה ולומר, שלמרות ששלמה אהב להחמיר בחומרות שאביו דויד החמיר, הוא הפיל עצמו ממדרגתו והקריב בבמה קטנה, כדי להעלות אחר כך גם את העם למדרגת דויד אביו. ובדומה לעיקרון המובא ב'מאור עינים' (שמות פרשת יתרו): "וכשהצדיק נופל ממדרגתו ואח"כ קם כמאמר 'כִּי שָׁבַע יְפֹל צְדִיק וְקָם', וכשקם ועולה אל השי"ת מעלה עמו אותם נשמות...". כדי להעלות את העם למדרגת החומרות של דויד, צריך היה ליפול לתאוה של העם להקריב בבמה קטנה ולהתחבר אליה ולפעול על פיה. ורק אחר כך לעשות תשובה, ולעלות יחד עם העם למדרגת החומרות של דויד.

מסתבר שלתאוה של העם להקריב בבמה בשעת היתר הבמות היו שתי סיבות מרכזיות. הסיבה האחת היא הרצון להתקרב ל' ולעשות זאת בקלות, וכפי שמוזכר בדברי הנצי"ב (ר'ינה של תורה' על שיר השירים ו,ה): "דהקריבה לפני ד' מביא לידי אהבה ודביקות... ובשעה שהיה היתר במות נוח היה למי שרוצה להדבק באהבת ד' להקריב בבמה בכל מקום שרוצה, משא"כ אחר בנין הבית אי אפשר עד שיגיע הרגל ועולה לירושלים". והסיבה הנוספת היא הרצון של האדם להביע את העצמיות שלו ולהקריב בעצמו את הקרבן ללא צורך בתיווך של כהן. ביבמה הגדולה (הצבורית) עבדו רק הכהנים בני אהרון (זבחים יד,ו), אך אנשים רבים רצו להקריב בעצמם את קרבנותיהם, ודבר זה הותר מעיקר הדין לאחר חורבן שילה, כמובא בתוספתא (זבחים צוקרמאנדל, יג,ט): "בשעת התר הבמה עושה אדם במה על פתח חצרו ועל פתח גינתו מקריב עליה הוא ובנו ובתו ועבדו ושפחתו"³.

שלמה שיער בדעתו, שיהיה קשה לשכנע את העם להפסיק בבת אחת להקריב בבמות, ולבוא למקדש שייבנה בירושלים ולמסור את קרבנותיהם לידי הכהנים שיקריבו שם במזבח. הן מהסיבה שהם אוהבים להקריב בעצמם סמוך לביתם, והן מסיבה נוספת שהמקדש ייבנה בהר המוריה בסמוך לארמון שלמה והדבר יראה כרצון של שלמה להשתלט על חיי הדת של כל ישראל. שלמה רצה שתחילה יתגבר עם ישראל על התאוה להקריב בעצמם. ורק לאחר מכן הוא יפעל להביא את כל עם ישראל אל המקדש שייבנה בירושלים בסמוך לארמונו, ולכן הוא פעל בשני שלבים. בתחילה הפיל שלמה את עצמו לתאוות העם להקריב בבמה, כמסופר עליו "רק בַּבְּמוֹת הוּא מִזְבֵּחַ וּמִקְטִיר"⁴.

ההליכה לגבעון

לאחר מכן הלך שלמה לגבעון, ומשמעות הדבר מוסברת יותר בספר דברי הימים (ב,א-ה):
 "וַיֵּאמֶר שְׁלֹמֹה לְכָל יִשְׂרָאֵל לְשָׂרֵי הָאֲלֵפִים וְהַמְּאֹזֹת וְלִשְׂפָטִים וְלִכָּל יִשְׂרָאֵל רְאֵי הָאֲבוֹת: וַיֵּלְכוּ שְׁלֹמֹה וְכָל הַקְּהָל עִמּוֹ לְבִמֶּה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן כִּי שָׁם הָיָה אֱהֱל מוֹעֵד הָאֱלֹהִים... וּמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר שָׁם לִפְנֵי מִשְׁפַּח דָּוִד וַיִּדְרֹשׁוּ שְׁלֹמֹה וְהַקְּהָל: וַיַּעַל שְׁלֹמֹה שָׁם עַל מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת לִפְנֵי דָּ' אֲשֶׁר לְאֱהֱל מוֹעֵד וַיַּעַל עֲלָיו עֹלוֹת אֶלְפִי:"

בשלב הזה, השלב השני, כינס שלמה את כל האנשים החשובים שבישראל ויחד עימם הם חזרו בתשובה ובאו ליבמה הגדולה, שהיא מזבח הנחושת שעשה בצלאל, 'ודרשו' אותו. שלמה הקריב על המזבח הזה אלף עולות, ומסתבר שהכוונה היא ששלמה סיפק לעצמו ולנציגי העם אלף עולות, אך העולות הוקרבו על המזבח הזה בשם כל הקהל. ובכך רצה שלמה להראות שכלל ישראל קיבל על עצמו את החומרות של דויד, שהקריבה על במת יחיד היא 'היתר דחוק', וראוי שכל אחד יחמי ויביא את קרבנותיו ליבמה' שבאהל מועד. לאחר השלב השני הזה שבו הוכשר העם להבנה שראוי להביא גם את קרבנות היחיד שלהם ליבמה הגדולה, שבאהל מועד שבגבעון, תכנן שלמה את השלב הנוסף שהוא הפיכת המזבח שייבנה בירושלים, ליבמה גדולה' שאליה יבואו כל ישראל כדי להקריב שם את נדריהם ונדבותיהם.

המעבר לעבודה בכהונה

במזבח הנחושת שעשה בצלאל שהוא 'הבמה הגדולה' מותר רק לכהנים לעבוד. עיקרון זה מעורר קינאה מצד אנשים שרוצים להקריב בעצמם. ובתורה מצאנו שהסיפוי למזבח הנחושת הזה ציפוי נוסף של נחשת, כדי להזהיר אנשים מלחלוק על כך. במחלקת קורח ועדתו יצאה אש ושרפה את מאתים וחמישים מקטירי הקטורת, ומשה נצטוו לעשות מן המחנות שלהם צפוי למזבח (במדבר יז,א-ה): "וַיִּדְבַּר דָּ' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר... אֵת מַחְתֹּת הַחֹטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשֹׁתֵם וַעֲשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צְפוּי לְמִזְבֵּחַ כִּי הַקְּרִיבֶם לִפְנֵי יְקֹנֵק וַיִּקְדְּשׁוּ וַיְהִיו לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל... וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת מַחְתֹּת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הַקְּרִיבוּ הַשֹּׁרְפִים וַיִּרְקְעוּם צְפוּי לְמִזְבֵּחַ: זָכְרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַע אֶהְרֵן הוּא..."

לא ברור אם ציפוי ד' להשתמש במחנות שהתקדשו בתור ציפוי למזבח היה מוגבל רק למזבח הראשון שבנה בצלאל. ויתכן שציפוי זה שייך גם למזבח אחר שייבנה במקומו. כאמור לעיל, מתבקש שלמה קיים את דברי התורה כפשוטם ובמקדש הקבוע שהוא הקים בירושלים הוא בנה מזבח מאבנים. אך מסתבר ששלמה הבין שצריך להשתמש במחנות שהתקדשו גם כציפוי למזבח שהוא בנה מאבנים, ולכן הוא הסיר אותו ממזבח הנחושת שבנה בצלאל וציפה בו את מזבח האבנים שהוא בנה. ואמנם מזבח האבנים שבנה שלמה היה גדול בהרבה מן המזבח שבנה בצלאל, ולכן מסתבר ששלמה הוסיף נחושת נוספת לריקועי הפחים המקוריים, כך שיהיו לו ריקועי פחים בכמות מספקת לציפוי קירות המזבח.

כאמור לעיל גם בימי שלמה אהבו אנשים להקריב בעצמם את קרבנותיהם, וציפוי הנחושת שהוסיף שלמה למזבח האבנים שבנה במקדש, נועד להזכיר לאנשים את העונש שקיבלו החולקים על הכהונה, ולמנוע מהם לדרוש להקריב בעצמם את קרבנותיהם. מזבח אבנים מצופה נחושת הוא מזבח יוצא דופן, ולכן נקרא מזבח האבנים שבנה שלמה בשם 'מזבח הנחשת'. ואמנם בימי בית שני כשבנו מחדש מזבח אבנים במקדש, כבר לא נשאר שריד ממחנות השרופים, ולכן לא היה צורך לצפות את מזבח האבנים בנחושת. בנוסף לכך בבית שני כבר בטל הרצון לעבוד עבודה זרה⁴. וכשהשלה מכך גם בטל מהאנשים הרצון לבנות במה ולהקריב בה בעצמם, וכבר לא חלקו על הכהונה, וזו סיבה נוספת לכך שלא ראו צורך לצפות את מזבח האבנים בציפוי נחושת.

התיקון שלא הועיל

כאמור לעיל, שלמה פעל לאחד את העם ברצון להקריב רק בבמה במרכזיות, תחילה הוא איחד אותם ברצון להקריב רק במזבח הנחושת שבאהל מועד שבגבעון, ולאחר מכן רק במזבח שבמקדש שבירושלים. אך תכניתו של שלמה לא הצליחה. ואנשים רבים שרצו להקריב בעצמם לא באו למקדש אלא חטאו ובנו במות והקריבו בעצמם, כמו שמסופר על כמה מלכים צדיקים שלא הצליחו לעבר את החטא הזה מהעם: "רק הַבְּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעָם מִזְבָּחִים וּמִקְטָרִים בְּבָמוֹת"⁵. וכיוון שהמזבח שבנה שלמה לא הצליח למלא את התקוות שתלו בו, והקרבנות הקרבנות בבמות היחיד לא בטלה, לפיכך ספר מלכים מתייחס אל מזבח הנחושת רק כבדרך אגב, ואינו מתאר בכלל איך הוא נבנה.

¹ "מצות עשה לעשות בית ל' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם הלכות בית הבחירה א,א).
² "כי לא היה להם נחשת מן המוכן לעשות ממנו כלים גדולים כאשר היה מזבח העולה אמנם שלמה המלך כי לא נחקר בימיו משקל הנחשת ואשר לו עשה אותו נחשת" (שלטי הגבורים, שם).
³ אמנם במדרש (במדבר רבה וילנא ד,ח) מובא שרק הבכורות הקריבו בבמה, אמנם נראה שכוונת המדרש היא לקרבנות שמוקריבים למטרות צבוריות וכלליות. וראו בתפא"י זבחים (יד,ד) שהצורך שהבכורות יעבדו בבמה היה דווקא בקרבנות צבור. וכן דעת הקרן אורה (זבחים קטו,ב) והביא לכך סיוע מהתוספתא. ובכל אופן מצאנו שהבל הקריב למרות שלא היה בכור, ומשמע שדויד (שלא היה בכור) הקריב בעצמו בבמה הקטנה שבנה בסמוך לארון שבירושלים (שמואל ב ו,יז-יח), ומשמע שגם שלמה (שלא היה בכור) הקריב בבמה קטנה.
⁴ ראו סנהדרין סד,א. ובשיר השירים רבה (ז,ח) משמע שהתאוה לעבוד עבודה זרה בטלה מישראל כבר בתחילת הגלות בזכות מסירות הנפש של חנניה מישאל ועזריה.
⁵ ומצאנו שאפילו בהקרה במקדש עצמו נמצא מי שחלק על הכהונה, כמו עוזיה המלך שרצה להקטיר בעצמו קטורת, ונענש (דברי הימים ב כו זז-זא).

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Auckland, New Zealand

אוקלנד, ניו זילנד
מרחשון תשנ"ה

הכנסת כימיקאליים למקוה לצורך חיטוי המים

שאלה

האם מותר ע"פ ההלכה להוסיף למי המקוה חומרים כימיים מחטאים מסיבות היגיינה?

תשובה

מותר לכתחילה להוסיף כימיקאליים לתוך מי-המקוה¹, וכן המנהג², ובלבד שלא ישונו מראיהם של המים.

¹ בשו"ע יו"ד (סי' רא) מבואר שמקוה חסר ג' לוגין נפסל רק בתוספת ג' לוגין שאובין, אבל ג' לוגין שמעורבין בהם חלב או יין שנפלו למקוה, לא נפסל המקוה בשל כך. מכל מקום רואים שחומר שמתוסף למקוה, אפילו לתוך 40 סאה הראשונים, אינו יוצר בעיה.
² מבירור שערכנו במרכז הארצי לטהרת המשפחה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
רות צפורה בת חנה	נטע בת מלכה	הילל בן תמר שפרה	משה בן רחל
הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	ישי בן מרים	חוה ראנלה בת פיילא
עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה
ניר יצחק רפאל בן יפה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין גב' לורין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	---	---------------------------------	---	---

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה".

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

